

Náhrada škody, způsobená trestním stíháním

Obviněnému, který byl v trestní věci zproštěn obžaloby nebo proti němuž bylo řízení zastaveno, nelze nepřiznat náhradu škody způsobené mu trestním stíháním jenom proto, že proti usnesení o zahájení trestního stíhání nepodal stížnost.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 1548/2006, ze dne 7.10.2008)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce A. K., zastoupeného advokátem, proti žalované České republice - Ministerstvu spravedlnosti, o náhradu škody ve výši 35.684,- Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu v Šumperku pod sp. zn. 15 C 151/2004, o dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě, pobočky v Olomouci ze dne 31.1.2006, č.j. 12 Co 1108/2005-56, tak, že rozsudek Krajského soudu v Ostravě, pobočky v Olomouci ze dne 31.1.2006, č.j. 12 Co 1108/2005-56, a rozsudek Okresního soudu v Šumperku ze dne 2.8.2005, č.j. 15 C 151/2004-45, se zrušují a věc se vrací Okresnímu soudu v Šumperku k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Předchozí průběh řízení

Žalobce se domáhal, aby žalovaná byla uznána povinnou zaplatit částku 35.684,- Kč s příslušenstvím z titulu náhrady škody způsobené nezákonným rozhodnutím podle § 7 odst. 1 a § 8 odst. 1 zákona č. [82/1998](#) Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Uvedl, že usnesením Okresního ředitelství Policie ČR v Š. ze dne 12.6.2002, č.j. ORSU-421/OHK-2002-10, bylo proti němu zahájeno trestní stíhání pro trestné činy zpronevěry podle § 248 odst. 1, 2 trestního zákona, podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák., porušování povinností při správě cizího majetku podle § 255 odst. 1 tr. zák. a pro trestný čin poškození a zneužití záznamu na nosiči informací podle § 257a odst. 1 písm. c) tr. zák. Usnesením okresního státního zastupitelství v Š. ze dne 11.2.2003, č.j. 1 Zt 101/2001-58, bylo proti němu trestní stíhání zastaveno, protože skutek nebyl trestným činem, s výjimkou trestného činu zneužití záznamu na nosiči informací podle § 257a odst. 1 písm. c) tr. zák., pro nějž byl žalobce rozsudkem Okresního soudu v Šumperku ze dne 23.5.2003, č.j. 1 T 26/2003-377, zproštěn obžaloby, neboť nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro který byl stíhán. Podle žalobce bylo trestní stíhání vedeno nedůvodně, a proto mu vznikl nárok na náhradu škody sestávající z výdajů na obhajobu, které podle advokátního tarifu činily částku 35.684,- Kč a které by jinak nemusel vynaložit. Stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání žalobce nepodal, neboť jak z obsahu spisu, tak i z dalšího postupu státního zástupce bylo zřejmé, že by případná stížnost byla zamítnuta, protože zákonem předpokládaná odůvodněnost podezření vyplývala z vysvětlení podaných před zahájením trestního stíhání.

Žalovaná namítala, že nárok na náhradu škody může být přiznán jen tehdy, jestliže poškozený využil možnosti podat proti nezákonnému rozhodnutí opravný prostředek, kterým v projednávané věci byla stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání. Tvrzení žalobce, že případná stížnost by byla stejně zamítnuta, považovala žalobkyně za hypotetické, protože v žalobcově věci bylo předtím již jednou usnesení o zahájení trestního stíhání zrušeno.

Okresní soud v Šumperku rozsudkem ze dne 2.8.2005, č.j. 15 C 151/2004-45, žalobu zamítl. Dovodil, že jestliže byl obviněný zproštěn obžaloby, nebo řízení proti němu zastaveno, má zásadně nárok na

náhradu škody bez ohledu na to, zda v době zahájení trestního stíhání zde byly skutečnosti odůvodňující jeho zahájení podle § 160 odst. 1 trestního řádu. V rozhodované věci však přiznání práva na náhradu škody brání podle soudu prvního stupně skutečnost, že žalovaný nevyužil možnosti podat stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání, což je předpokladem vzniku nároku podle § 8 odst. 2 zákona č. [82/1998](#) Sb. Důvodem zvláštního zřetele hodným podle uvedeného ustanovení pak podle soudu prvního stupně nemůže být domněnka žalovaného, že případná stížnost by byla zamítnuta.

K odvolání žalobce Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 31.1.2006, č.j. 12 Co 1108/2005-56, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Zcela se ztotožnil se skutkovými zjištěními i právním názorem soudu prvního stupně s tím, že důvodem zamítnutí žaloby bylo nesplnění jedné ze zákonných podmínek pro vznik nároku, a proto nemohlo dojít k porušení Ústavou zaručeného práva na rovnost účastníků řízení, které mělo podle žalobce spočívat v tom, že na rozdíl od státu nemá obviněný v trestním řízení v případě úspěchu ve sporu (zastavení trestního stíhání nebo zproštění obžaloby) nárok na náhradu nákladů na obhajobu.

Dovolání

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost spatřuje v ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. Zásadní právní význam má podle žalobce spočívat v posouzení otázky náhrady nákladů obviněného v trestním řízení a s tím spojené aplikaci principu kontradiktornosti trestního řízení a rovnosti jeho účastníků. Konkrétně namítal, že odvolací soud dospěl k restriktivnímu výkladu pojmu „případy zvláštního zřetele hodné“ ve smyslu § 8 odst. 2 zákona č. [82/1998](#) Sb., neboť případná stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání by v jeho případě byla pouhou formalitou, která by mu přivodila pouze další náklady a která by nevedla k zrušení uvedeného usnesení. Dále uvedl, že stížnost není, na rozdíl od odvolání, jediným prostředkem kontroly správnosti usnesení o zahájení trestního stíhání, neboť tu provádí z úřední povinnosti (srov. § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu) státní zástupce, a proto nelze očekávat, že by nezákonné usnesení bylo ponecháno v platnosti. Žalobce by v případné stížnosti nemohl za tehdejší situace uvést žádné skutečnosti, které neuvedl už v předchozím řízení, s výjimkou toho, že se necítí vinen. Podle žalobce by ustanovení § 8 odst. 2 zákona č. [82/1998](#) Sb. mělo být vykládáno v souladu s jeho smyslem, jímž je snaha poskytnout náhradu za způsobenou škodu, odvolací soud se dostatečně nevypořádal s jeho argumentací, podle níž by stát měl nést náklady trestního řízení nikoli proto, že usnesení o zahájení trestního stíhání bylo nezákonné (ostatně v žalobcově věci bylo trestní stíhání zastaveno z jiných důvodů, než pro které mohl stížnost podat), nýbrž pro neúspěch státu ve věci. Uvedený závěr vyplývá podle dovolatele z ustanovení čl. 37 odst. 3 Listiny, podle něhož jsou si všichni účastníci řízení rovni. Zatímco obžalovaný, který byl v trestním řízení uznán vinným, musí uhradit státu náklady trestního řízení, nese obviněný, který byl obžaloby zproštěn nebo proti němuž bylo stíhání zastaveno, náklady na obhájce sám, pokud nejde o obhájce ustanoveného podle § 38 a násl. tr.ř. (srov. § 151 odst. 1 a 2 tr.ř.).

Žalovaná se k dovolání nevyjádřila.

Přípustnost

Dovolací soud zjistil, že dovolání je včasné, podané oprávněnou osobou, zastoupenou advokátem, a splňuje formální obsahové znaky předepsané § 241a odst. 1 o.s.ř. Dále se dovolací soud zabýval přípustností dovolání.

Protože dovoláním byl napaden rozsudek odvolacího soudu, kterým byl potvrzen první rozsudek soudu prvního stupně v projednávané věci, může být přípustnost dovolání založena jen za podmínky upravené v § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř., tj. pokud dovolací soud dospěje k závěru, že napadené

rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Ten je podle § 237 odst. 3 o.s.ř. dán zejména tehdy, jestliže napadené rozhodnutí řeší právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu ještě nebyla řešena, která je odvolacími nebo dovolacím soudem řešena rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem. Otázka, zda obviněný, který byl v trestním řízení zproštěn obžaloby nebo proti němuž bylo trestní stíhání zastaveno, má právo na náhradu škody (představované vynaloženými náklady na realizaci práva na obhajobu) způsobené mu nezákonným usnesením o zahájení trestního stíhání, ačkoli proti němu nepodal stížnost, nebyla dosud v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu řešena, a proto je dovolání přípustné podle § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř.

Důvodnost

Dovolání je důvodné.

Právní stav před novelou trestního řádu č. [265/2001](#) Sb.

Podle § 160 odst. 1 trestního řádu, ve znění platném do 31.12.1993, nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a není-li důvod pro postup podle § 159 odst. 2 a 3, zahájí vyšetřovatel nebo vyhledávací orgán neprodleně trestní stíhání. Trestní stíhání se zahajuje usnesením (tzv. usnesení o vznesení obvinění). Uvedené ustanovení bylo novelou č. [292/1993](#) Sb. změněno takto: Nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, zahájí vyšetřovatel neprodleně trestní stíhání, [...]. Trestní stíhání zahajuje tím, že této osobě nejpozději na počátku prvního výslechu sdělí, že ji stíhá jako obviněného, a učiní o tom záznam (tzv. sdělení obvinění, které nebylo rozhodnutím a nebyla proti němu přípustná stížnost). Uvedené znění platilo do 31.12.2001 (novela č. [265/2001](#) Sb.)

Již v rozsudku ze dne 23.2.1990, sp. zn. 1 Cz 6/90, publikovaném jako R 35/1991, tehdejší Nejvyšší soud ČSR dovodil, že ten, proti němuž bylo trestní stíhání zastaveno a jenž byl zproštěn obžaloby, má podle ustanovení § 1 až § 4 zákona č. [58/1969](#) Sb. [dnes § 7 a § 8 zákona č. [82/1998](#) Sb.] zásadně právo na náhradu škody, způsobené usnesením o vznesení obvinění. Takové právo nemá pouze ten, kdo si vznesení obvinění zavinil sám a kdo byl obžaloby zproštěn nebo proti němuž bylo trestní stíhání zastaveno jen proto, že není za spáchaný trestný čin trestně odpovědný, nebo že mu byla udělena milost anebo že trestný čin byl amnestován. K uvedenému závěru dospěl, protože je-li trestní stíhání zastaveno nebo dojde-li ke zproštění obžaloby, je třeba bez ohledu na důvod zastavení či zproštění vycházet z toho, že občan trestný čin nespáchal a usnesení o vznesení obvinění nemělo být proto vydáno. Zastavení trestního stíhání a zproštění obžaloby mají tedy vždy, bez ohledu na důvody, které k nim vedly, z hlediska ustanovení § 4 zákona č. [58/1969](#) Sb. [dnes § 8 zákona č. [82/1998](#) Sb.] stejný význam jako zrušení či změna usnesení o vznesení obvinění (srov. cit. rozsudek). Z uvedeného rozhodnutí vychází konstantní judikatura Nejvyššího soudu vztahující se ke znění § 160 odst. 1 trestního řádu od 1.1.1994 do 31.12.2001 (srov. např. rozsudky NS ze dne 24.4.2003, sp. zn. 25 Cdo 2060/2001, nebo ze dne 31.3.2003, sp. zn. 25 Cdo 1487/2001).

Nejvyšší soud v uvedených rozhodnutích dovodil analogické použití ustanovení § 7 odst. 1 a § 8 odst. 1 zákona č. [82/1998](#) Sb. v případech, kdy obviněný byl obžaloby zproštěn nebo řízení proti němu zastaveno, ačkoli samo sdělení obvinění bylo aktem z hlediska trestního řádu zcela zákonným, neboť podmínky pro tento úkon byly splněny. Uvedený výklad tak umožňuje přiznat obviněnému, který byl v trestním řízení úspěšný, náhradu nákladů obhajoby v trestním řízení, na niž mu přímo podle právní úpravy trestního řízení nárok nevzniká (srov. § 151 odst. 1 tr.ř.). Jedná se přitom o výklad ústavně konformní, jak plyne např. z nálezu ze dne 28.8.2007, sp. zn. IV. ÚS 642/2005, v němž Ústavní soud uvedl: „Na jednu stranu je jistě povinností orgánů činných v trestním řízení vyšetřovat a stíhat trestnou činnost, na druhou stranu se stát nemůže zbavit odpovědnosti za postup těchto orgánů, pokud se posléze ukáže nejenom jako nezákonný, a takto je jinými orgány veřejné moci v jiném řízení

deklarovaný, ale též v případě, kdy je trestní řízení samo zastaveno anebo byl-li obžalovaný obžaloby zproštěn. [...] Již samotné trestní stíhání výrazně zasahuje do soukromého a osobního života jednotlivce, do jeho cti a dobré pověsti, a to tím spíše, jedná-li se o obvinění „liché“, což je posléze pravomocně stvrzeno zprošťujícím rozsudkem soudu, podle něhož se skutek, z něhož byl jednatel obviněn a obžalován, nestal, případně nebyl trestným činem. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 428/05 Ústavní soud vyšel z přesvědčení, že samotné trestní stíhání je způsobilé vyvolat dokonce vznik nemateriální újmy. Tím spíše je stát povinen reparovat materiální škodu, která v souvislosti s trestním stíháním jednotlivce vznikla.“

Právní stav po novele trestního řádu č. [265/2001](#) Sb.

K právní úpravě usnesení o zahájení trestního stíhání.

Podle § 160 odst. 1 trestního řádu ve znění od 1.1.2002 se trestní stíhání zahajuje usnesením, tedy stejnou formou rozhodnutí jako tomu bylo před 1.1.1994. Podle uvedeného ustanovení, navštěvují-li prověřováním podle § 158 tr.ř. zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného. Podle § 160 odst. 7 tr.ř. je proti usnesení o zahájení trestního stíhání přípustná stížnost, o které rozhoduje dozorující státní zástupce.

Uvedenou novelou zák. č. [265/2001](#) Sb. byla změněna pouze forma zahájení trestního stíhání, nikoli jeho podstata (srov. Šámal, P., Trestní řád. Komentář. Díl I. 5. vyd., Praha, C.H. Beck 2005, str. 1211). Z ustanovení § 160 odst. 1 tr.ř. plyne, že k závěru o spáchání trestného činu určitou osobou postačí vyšší stupeň pravděpodobnosti, který musí být konkrétními zjištěnými skutečnostmi dostatečně odůvodněn, není však nutné, aby trestná činnost byla spolehlivě prokázána v míře, jako je tomu u obžaloby. Přitom však závěr, že byl tento skutek spáchán obviněným, není konečný a nemusí být ani hodnověrný. (srov. cit. dílo, str. 1214). Usnesením o zahájení trestního stíhání se totiž rozhoduje pouze o tom, zda jsou dány podmínky pro postup do další fáze přípravného řízení, v němž bude výše uvedený závěr podrobně prověřen, a to za možné aktivní účasti obviněného, kterému právě doručením uvedeného usnesení vzniká právo účinně se hájit.

V době vydání usnesení o zahájení trestního stíhání proto může nastat situace, kdy dosud zjištěné skutečnosti budou navštěvovat tomu, že byl spáchán trestný čin a že jej spáchal obviněný, a tedy státní zástupce ke stížnosti obviněného nebo i v rámci dozorových oprávnění podle § 174 odst. 2 písm. e) tr.ř. usnesení nezruší s tím, že usnesení o zahájení trestního stíhání je v souladu se zákonem. Přesto v důsledku dokazování v dalším průběhu trestního řízení bude obviněný zproštěn obžaloby, nebo bude trestní stíhání proti němu zastaveno.

K aplikaci ustanovení § 8 odst. 2 zákona č. [82/1998](#) Sb.

Podle § 8 odst. 2 zákona č. [82/1998](#) Sb., ve znění do 26.4.2006, tj. v době vzniku škody, lze nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím přiznat pouze tehdy, pokud poškozený využil možnosti podat proti nezákonnému rozhodnutí odvolání, rozklad, námitky, odpor, stížnost nebo opravný prostředek podle zvláštního předpisu, nejde-li o případy zvláštního zřetele hodné. S ohledem na shora citovanou judikaturu Nejvyššího a Ústavního soudu vycházející z názoru, že ačkoliv bylo trestní stíhání zastaveno nebo došlo ke zproštění obžaloby, usnesení o zahájení trestního stíhání (dříve usnesení o vznesení obvinění, resp. sdělení obvinění) je usnesením předběžné povahy, reflektujícím dosažený (nebo i nedosažený) zákonem předvídaný stupeň pravděpodobnosti spáchání trestného činu určitou osobou, a dále s ohledem na skutečnost, že uvedené rozhodnutí je rozhodnutím výrazně zasahujícím do soukromého a osobního života obviněného, nutno uzavřít, že ten, proti němuž bylo trestní stíhání zastaveno nebo který byl zproštěn obžaloby, musí mít nárok na náhradu materiální újmy způsobené mu trestním stíháním, jehož vedení se až v průběhu tohoto

stíhání ukázalo nedůvodným. Uvedené jinými slovy znamená nutnost analogické aplikace § 7 odst. 1 a § 8 odst. 1 zákona č. [82/1998](#) Sb., která nezákonnost usnesení o zahájení trestního stíhání (dříve usnesení o vznesení obvinění, resp. sdělení obvinění) odvozuje ze skutečnosti, že obvinění nebylo prokázáno, ačkoli samotné usnesení o zahájení trestního stíhání (dříve usnesení o vznesení obvinění, resp. sdělení obvinění) mohlo být z hlediska trestního řízení aktem zákonným. Z analogické aplikace § 7 odst. 1 a § 8 odst. 1 cit. zákona pak plyne, že obviněnému, který byl v trestní věci zproštěn obžaloby nebo proti němuž bylo řízení zastaveno, nelze nepřiznat náhradu škody způsobené mu trestním stíháním jenom proto, že proti usnesení o zahájení trestního stíhání nepodal stížnost.

Ostatně jestliže trestní řád nestanoví ani nepředepisuje pravidla obrany, potom nevyužití dílčího oprávnění může být i důsledkem zvolené procesní taktiky obviněného, resp. jeho obhájce, a tím i výkonem ústavně chráněného práva na obhajobu podle č. 40 odst. 2, 3 Listiny. Navíc podle trestního řádu je podání stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání právem (a nikoli povinností) obviněného, s jehož nevyužitím trestní řád nespojuje žádné pro obviněného negativní důsledky. Proto se také nemůže stát (orgány činné v trestním řízení), který se svým sporem neuspěl, zbavit odpovědnosti za škodu představovanou náklady na obranu sloužící k efektivní ochraně práv a sestávající z celé řady úkonů advokáta. Obviněného tak nelze nutit, aby podával proti usnesení o zahájení trestního stíhání mechanicky v každé procesní situaci zjevně neúspěšnou stížnost jenom proto, aby měl zajištěn nárok na náhradu škody (resp. nákladů na obhajobu) v případě, že bude obvinění zproštěn. Konečně pro závěr o právu na náhradu škody, aniž by byla podána stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání, svědčí i zákonná povinnost státního zástupce kontrolovat zákonnost uvedených usnesení z úřední povinnosti (srov. § 174 odst. 2 písm. e/ tr.ř.).

Uvedený výklad o neaplikovatelnosti podmínky upravené v § 8 odst. 2 zákona č. [82/1998](#) Sb. podporuje rovněž skutečnost, že zákon č. [82/1998](#) Sb. byl vydán v době, kdy se trestní stíhání zahajovalo sdělením obvinění, proti němuž nebyla přípustná stížnost, a proto zákonodárce nemohl při formulaci ustanovení § 8 odst. 2 cit. zákona pamatovat na teprve pozdější právní úpravu počítající se zahájením trestního stíhání usnesením. O tom, že zákonodárce neměl v úmyslu učinit podání řádného opravného prostředku podmínkou přiznání nároku na náhradu škody za všech okolností, svědčí i dikce cit. ustanovení, která umožňuje od této podmínky odhlédnout v případech zvláštního zřetele hodných.

Pro úplnost dovolací soud uvádí, že formalistická aplikace dotčeného ustanovení § 8 odst. 2 cit. zákona by ve skutečnosti vedla ke zvýšení nákladů trestního řízení a tím i výše škody hrazené státem, nehledě na prodloužení délky řízení, zakládající rozpor se zásadou rychlosti trestního řízení při šetření ústavou zaručených práv a svobod účastníků (srov. § 2 odst. 4 druhá věta tr.ř.)

Shora uvedený výkladový postup spočívající v omezení věcného rozsahu hypotézy právní normy v případě, kdy je text zákona v rozporu s jeho účelem (tzv. teleologickou redukci), používá ve své konstantní judikatuře rovněž Evropský soud pro lidská práva (ESLP) např. při rozhodování o přípustnosti stížností. Ustanovení čl. 35 (dříve čl. 26) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, podle něhož soud smí posuzovat věc až po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků podle všeobecně uznávaných pravidel mezinárodního práva [...], vykládá ESLP konstantně tak, že vyčerpány musí být jen ty prostředky, které jsou efektivní a dostatečné pro zajištění ochrany práv stěžovatele (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 18.6.1971 ve věci sp. zn. 2832/66, 2835/66, 2899/66 de Wilde, Ooms a Versyp proti Belgii), přičemž nemusí být vyčerpány opravné prostředky, které stěžovateli neskytají žádné vyhlídky na úspěch (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 26.5.1994 ve věci sp. zn. 16969/90 Keegan proti Irsku).

Z důvodů shora uvedených dospěl Nejvyšší soud k závěru, že odvolací soud věc nesprávně právně posoudil, a proto rozsudek odvolacího soudu bez jednání (§ 243a odst. 1 o.s.ř.) podle § 243b odst. 2 věty za středníkem o.s.ř. zrušil. Protože důvody, pro které byl rozsudek odvolacího soudu zrušen,

platí i pro rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i jeho rozsudek (§ 243b odst. 3 o.s.ř.) a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Koupě nemovité věci](#)
- [Nesprávný úřední postup \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Platební neschopnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předkupní právo \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Přerušování řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Rodinný závod \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Dědictví](#)
- [Výživné](#)
- [Valná hromada](#)
- [Ustanovení zástupce](#)
- [Náhrada škody](#)